

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Sciencepark
Stadsdeel Oost**

BO 10-040 Amsterdam 2010

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.2.1 Archis II en de IKAW	8
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.3.1 CHW en AMK	8
2.4 Gemeente Amsterdam	9
2.4.1 Archeologische signaleringskaart Amsterdam	9
2.4.2 Bestemmingsplan	9
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie plangebied Sciencepark	11
3 Bodemkunde en historie	12
3.1 Geoforfologie en bodem	12
3.2 Historie algemeen	12
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	13
3.3.1 Buitens en boerderijen in het plangebied	15
3.3.2 De aanleg van het Sciencepark	22
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	23
4 Archeologische verwachtingskaart	25
5 Archeologische beleidskaart	28
Conclusie	30
Bronnen	31
Appendix : beleidsvarianten	32

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Oost een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Sciencepark. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied, dat is gelegen in de Watergraafsmeer Polder, in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. Conform de Monumentenwet zijn gemeenten verplicht beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch topografische ontwikkeling van de Watergraafsmeer Polder. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de directe omgeving van het plangebied.

De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, die de beleidsregels en maatregelen specificeert voor de vereiste archeologische monumentenzorg. Deze regels kunnen worden opgenomen in het nieuwe bestemmingsplan.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen een zone met een hoge archeologische verwachting, een zone met een lage archeologische verwachting en een zone zonder verwachting. Elke van deze zones kent een specifieke normering voor het vaststellen of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling. Een specificatie van deze beleidsregels per zone is te vinden op de beleidskaart (p. 28-29).

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Sciencepark, Stadsdeel Oost. Uitgaande van deze waardestellende inventarisatie wordt het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met toekomstige plannen.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van het opstellen van het bestemmingsplan Sciencepark. De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van de plangebieden (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) waarmee wordt gespecificeerd of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Sciencepark wordt in het noorden begrensd door de Oosterringdijk, in het oosten door de Ringweg A10, in het zuiden door de Middenweg en het spoorwegemplacement, in het zuidwesten door her Voorlandpad en het Sportpark Voorland en in het noordwesten door de Molukkenstraat.

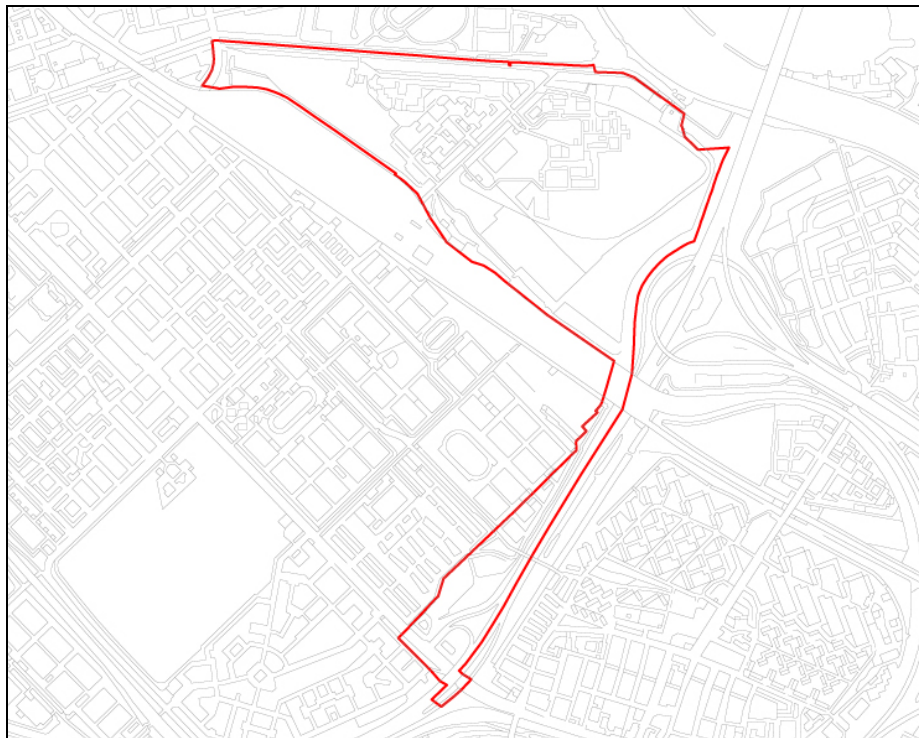
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Stadsdeel Oost
Contactpersoon	De heer R. van der Camp
Adres	Postbus 94801
Postcode / plaats	1090 GV Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 G
ARCHIS meldingsnr.	41249		
X-coördinaat NO	126.254	Y-coördinaat NO	485.434
X-coördinaat ZO	125.299	Y-coördinaat ZO	483.611
X-coördinaat ZW	124.566	Y-coördinaat ZW	485.554
X-coördinaat NW	124.600	Y-coördinaat NW	485.704

Locatie

1 Plangebied Sciencepark (rood)

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 op 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. In elk bestemmingsplan dient daarom te worden aangegeven hoe er met archeologische waarden en verwachtingen wordt omgegaan. Een uitgangspunt van de herziene wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, is onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving van Amsterdam is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het Europese erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de uitgangspunten van dit verdrag is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties behouden moet blijven.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dan dienen de archeologische resten opgegraven te worden (ex situ). Het inrichtings- of bouwplan dient dan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg werden vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten

¹ Stb. 2007, nr. 42.

behoefte van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. De aanpassingen in de Monumentenwet 1988 maken onder andere mogelijk dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische waarden.²

Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.2.1 Archis II en de IKAW

Op landelijk niveau beheert de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) een archeologische database, Archis II. In deze database zijn archeologische waarnemingen en onderzoeken uit het verleden opgenomen. Voor, met name, de stedelijke gebieden in Nederland is deze database echter niet volledig. Naast Archis II heeft het Rijk de Indicatieve Kaart Archeologische Waarde (IKAW) opgesteld. Deze kaart geeft op grote schaal (1:50.000) de archeologische verwachting van Nederland weer. De IKAW is gebaseerd op de Bodemkaart van Nederland. Deze Bodemkaart beslaat hoofdzakelijk het buitengebied, waardoor bebouwde kommen veelal niet zijn gekarteerd.

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens hanteert de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

De beleidsintentie van de provincie Noord-Holland is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.3.1 CHW en AMK

In het beleidskader van de provincie is de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen. Op deze kaart zijn gebieden weergegeven, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn en zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben.

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Op de AMK staan, op landelijke schaal, de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente Amsterdam specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief en adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing.

2.4.1 Archeologische signaleringskaart Amsterdam

Tegen deze achtergrond heeft de afdeling Archeologie van BMA in 2010 een archeologische signaleringskaart voor Amsterdam gemaakt. Op de archeologische signaleringskaart zijn gebieden aangegeven waarvoor een archeologisch bureauonderzoek nodig is, of alleen bij een grote ingreep in de bodem nodig is. Voor de opstelling werden onder meer verschillende historische kaartbeelden met elkaar vergeleken. De signaleringskaart is een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

2.4.2 Bestemmingsplan

De wetgeving schrijft voor dat bij bestemmingsplannen rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische waarden. Hiervoor is een nadere waardestelling nodig van de archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning (omgevingsvergunning) een archeologisch rapport conform de KNA en de Amsterdamse richtlijnen en een archeologisch selectiebesluit dient te overleggen. Ook kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning voorschriften kunnen worden verbonden. En ook aan een aanlegvergunning kunnen regels worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

In de regels kan een uitzondering opgenomen worden, die duidelijk maakt in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. Bij de bepaling van de uitzonderingen voor archeologisch onderzoek wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden en b) de ligging van het plangebied. Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten, variërend van archeologisch onderzoek in alle gevallen verplicht tot onvoorwaardelijke vrijgave van de grond. In de praktijk komen per plangebied meestal 2 tot 5 varianten voor. De volledige lijst met de dertien beleidsvarianten is als appendix opgenomen.

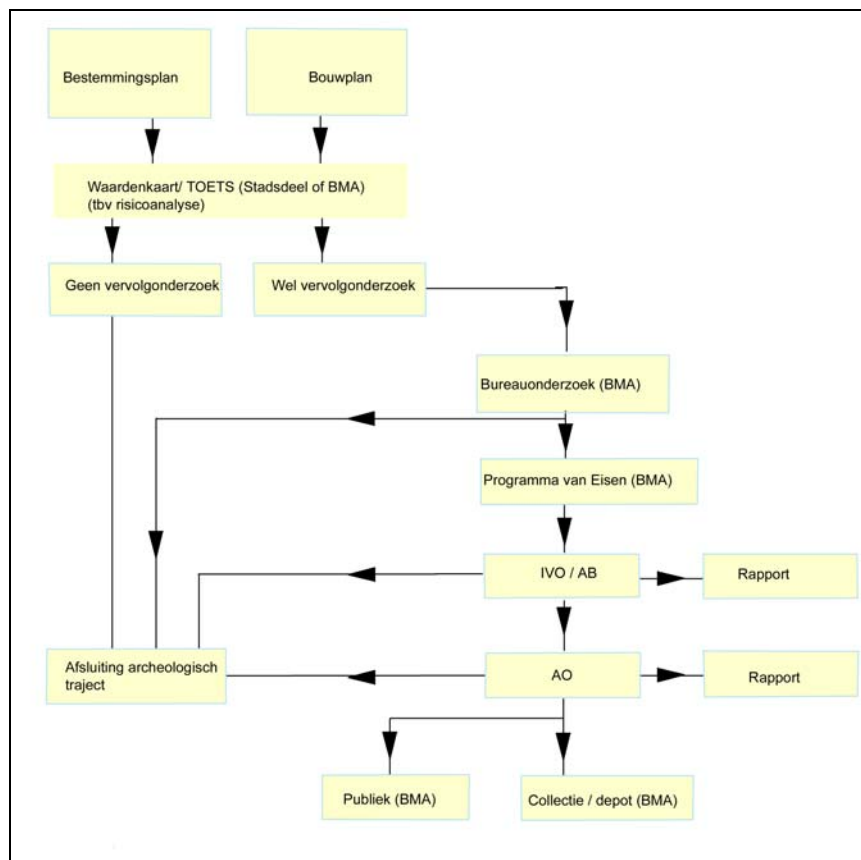
⁶ BMA 2005, 58.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een door het ministerie van OCW opgesteld pakket van maatregelen, de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB) (afb.2).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische opgraving. De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de locatie, de soort bodemingreep, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het ontwikkelings- of bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

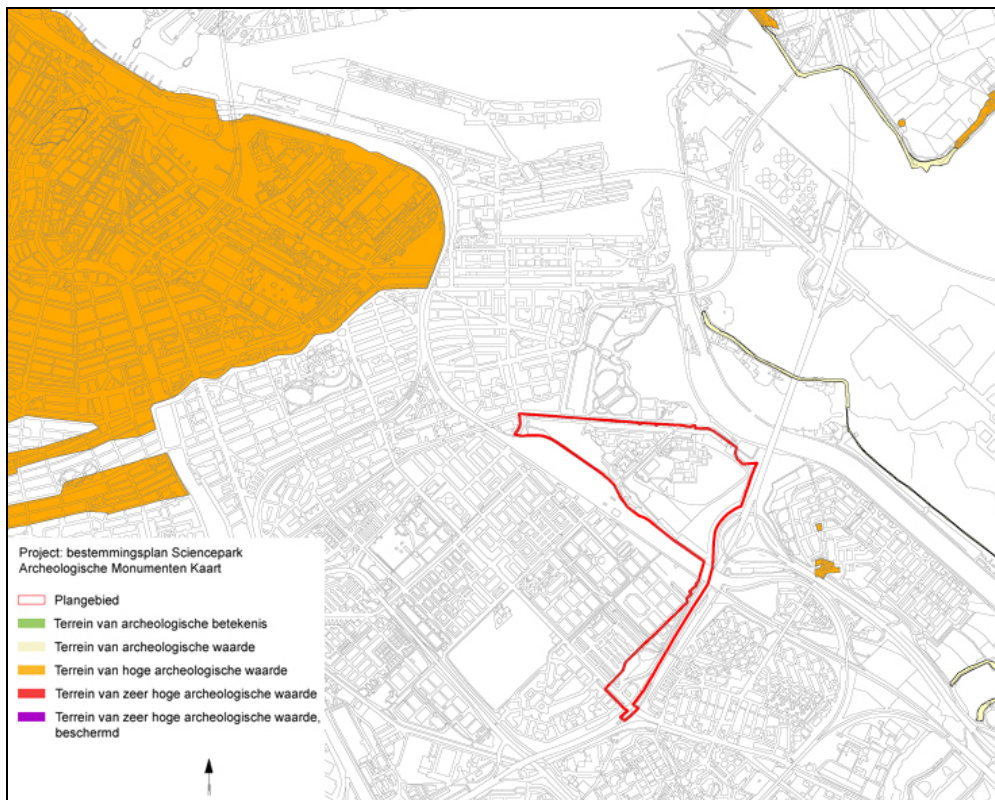

Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouw aanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevallsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de vinder de gemeente over de vondst dient te informeren, zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

2.6 Situatie plangebied Sciencepark

Binnen het plangebied zijn geen wettelijk beschermde archeologische monumenten aangewezen. Bovendien is het plangebied volgens de Cultuur Historische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW) vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 3). Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt uit de historisch topografische analyse in het volgende hoofdstuk.

3 Het plangebied Sciencepark, in rood aangegeven, op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Het plangebied (rode lijn) valt buiten gebieden met een hoge archeologische waardering (oranje). De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het kaartbeeld van de AMK.

⁷ Artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

3 Bodemkunde en historie

3.1 Geoforfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste in een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote veenpakketten groeiden. In deze periode ontstond in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen bevindt zich momenteel in de ondergrond tussen gemiddeld 5 m - NAP en 2 m - NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP.

Het natuurlijke landschap werd door middel van grootschalige veenontginningen, vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied.⁸ Bij de ontginning van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

Wat de recente bodemopbouw van het plangebied betreft; de bovenste laag (ca. 2,00 m dik) van de huidige bodem bestaat uit in de vorige eeuw aangebrachte grond. Dit geldt niet voor de locatie van de buitenplaats Frankendaal. Het oorspronkelijke polderpeil bevond zich in de Watergraafsmeer Polder op ca. 5,50 m - NAP.⁹

3.2 Historie algemeen

De vroegste bewoning van Amsterdam dateert, voor zover nu bekend, uit de 12de eeuw. Rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn vindplaatsen met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.) bekend.

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('scilicetraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurten de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met in totaal 26 bolwerken) volgde met zijn gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

⁸ Veerkamp 1997, 10-31.

⁹ Dienst der Publieke Werken 1967, 290-294

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verrezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de jaren twintig en dertig, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de jaren zestig en zeventig. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Voor de historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt: de kaarten van Joost Jansz. Beeldsnijder (1575), Nicolaas Visscher (1700), Pieter van den Berge (1719), Pieter Mol (1770) en de Chromotopografische kaart (1900).

4 Het Diemermeer op de kaart van J.J. Beeldsnijder uit 1575

Het plangebied Sciencepark bevindt zich in de Diemermeer- of Watergraafmeer Polder, tot het begin van de 17de eeuw het Diemer- of Watergraafsmeer. Het meer is vermoedelijk ontstaan rond 1200 door een doorbraak van de Diemerzeedijk. Oorspronkelijk was er sprake van twee meren, die van elkaar gescheiden waren door een weg. In het midden van de 14de eeuw was deze weg verdwenen en was het meer ontstaan zoals weergegeven op de kaart van J.J. Beeldsnijder uit 1575 (afb. 4). Het meer stond via de Diem in verbinding met de Zuiderzee en mondde aan de westkant uit in de Amstel. De naam Watergraafsmeer wordt het eerst genoemd in een pachtovereenkomst uit 1342: graft (= gracht) verwijst naar de open verbinding tussen Zuiderzee en Amstel.¹⁰

Omdat het meer zich telkens uitbreidde en een bedreiging voor de omgeving werd, kreeg Amsterdam in 1624 toestemming van de Staten van Holland en West-Friesland om het meer te omdijken en droog te malen. Dit kreeg in de jaren 1627-29 zijn beslag.¹¹ Vanaf de 16de eeuw was men hier begonnen met het systematisch inpolderen van meren. Behalve dat hiermee wateroverlast

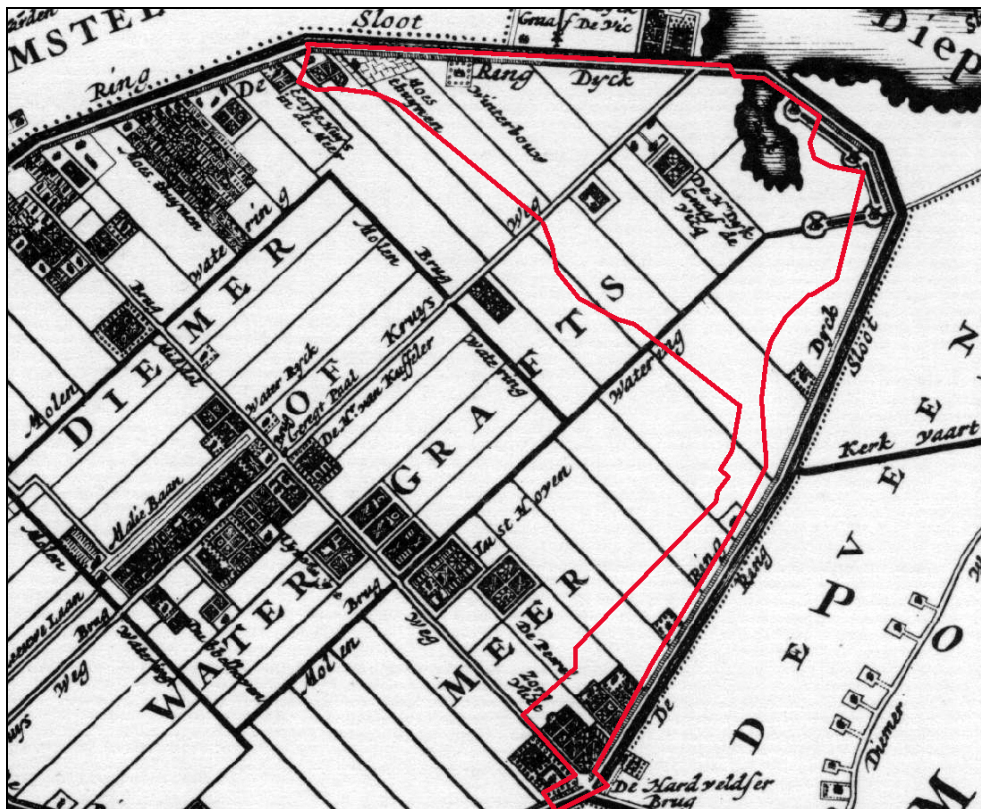
¹⁰ Hendriksen 1998, 13

¹¹ Carasso-Kok 2004, 95

werd bestreden, verschaftte het werk en was het doorgaans een goede investering voor de initiatiefnemers.¹² Na de eerste drooglegging liep de diep gelegen (5,50 m ÷ NAP) Diemermeerpolder nog enige malen onder water, voor het laatst in 1672 toen Amsterdam, om de dreiging van de Franse troepen te weren, de polder liet onderlopen. Na het rampjaar 1672 echter bleef de polder – nu aangeduid als de Watergraafsmeer - definitief droog. De drooglegging werd uitgevoerd met behulp van zes achtkantige schepradmolens, die het water loosden naar het Nieuwe Diep. In de jaren 70 van de 19de-eeuw werden de windmolens vervangen door stoomgemalen.¹³

In de polder werden twee haaks op elkaar staande hoofdwegen aangelegd, de Middel Wech en de Kruis Wech, en werd een rechthoek van tochtsloten gegraven die naar twee zijden afwaterden op de ringvaart. Door kleinere slootjes werd de polder in 60 kavels van elk ca 9 hectare gedeeld. Het natuurlijke landschap werd hiermee omgevormd tot een landschap van geometrische patronen. Een dergelijk ruimtelijk ontwerp weerspiegelt de 17de-eeuwse vormgevingsidealen van een overzichtelijke en evenwichtige ordening.¹⁴ Deze verkaveling is in de 20ste-eeuwse inrichting van de Watergraafsmeer bewaard gebleven.

In de 17de en 18de eeuw ontwikkelde de Watergraafsmeer zich tot een gebied waar buitenhuizen, pleziertuinen en moestuinen gevestigd waren. Vanwege de economische bloei en de internationale welvaart nam de vraag naar agrarische producten toe. Hierdoor werd de directe omgeving van Amsterdam van steeds groter belang voor de groentevoorziening. De groenten konden direct naar Amsterdam verscheept worden. Schuiten vertrokken vanaf de Schulpbrug en voerden tot aan de Amstelbrug in Amsterdam.¹⁵

5 Het plangebied 9rood omlijnd) op de kaart van Visscher uit 1700.

¹² Thirkow 1987, 60

¹³ Hoek Ostende 1778, 376-378

¹⁴ Hendriksen 1998, 18.

¹⁵ Hendriksen 1998, 19.

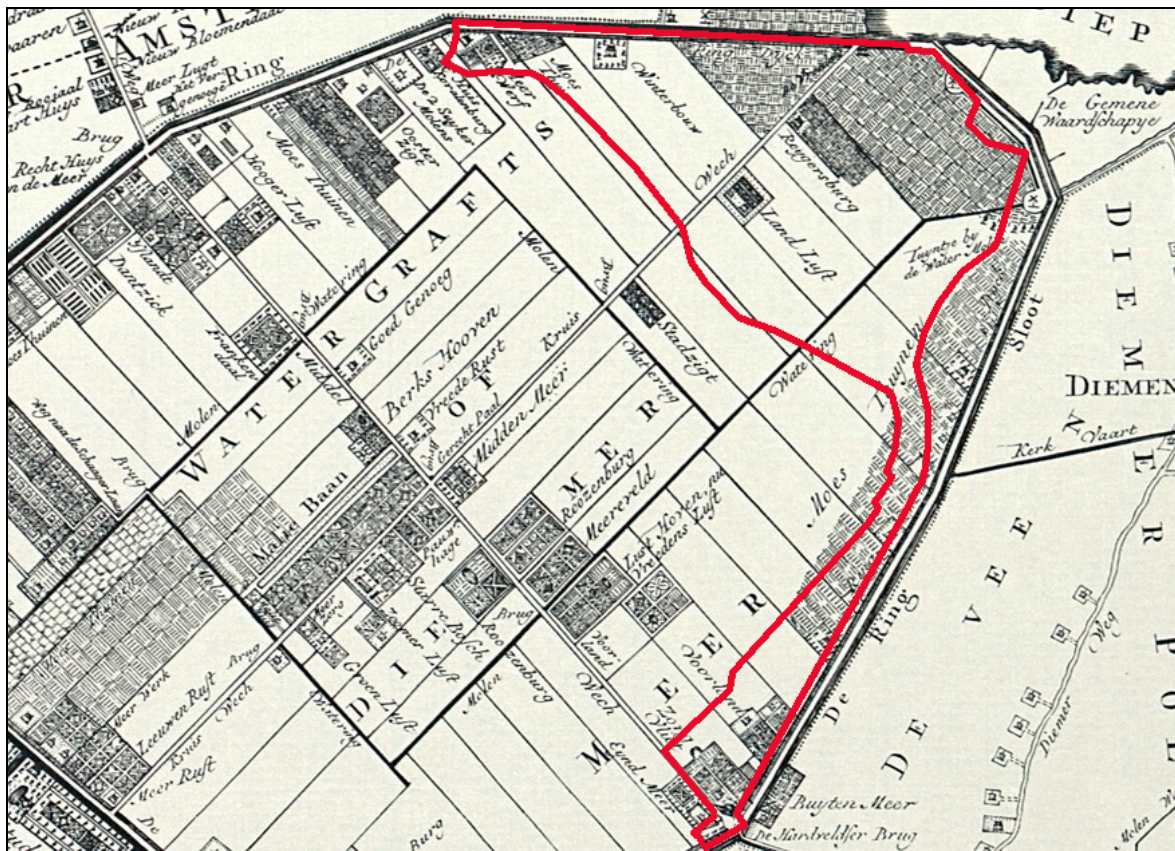
3.3.1 Buitens en boerderijen in het plangebied

De polder was niet alleen in gebruik als voorraadschuur van de stad, het buitengebied was tevens een gewild stedelijk recreatiegebied. Amsterdamse patriciërs lieten in de landelijke omgeving weelderige buitenplaatsen en pleziertuinen bouwen. Aanvankelijk hadden deze buitenplaatsen een overwegend agrarische functie, maar in de loop van de 17de-eeuw werden veel boerenhoeves getransformeerd tot luxueuze representatieve buitenplaatsen. In de zomer werden de buitens door de Amsterdamse eigenaren bewoond.

6 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Van den Berge uit 1719

Op de kaarten van Nicolaas Visscher uit 1700 (afb. 5), Pieter van den Berge uit 1719 (afb. 6) en Pieter Mol uit 1770 (afb. 7) staan binnen het plangebied negen buitenplaatsen of boerderijen aangegeven. Op de kaarten van Visscher en Mol worden de namen van de buitens genoemd terwijl Van den Berge de kavelnummers geeft.

7 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Mol uit 1770.

Zorgvliet / Sorgwijk / De Meerhoek

Op kavel 52, aan de zuidoostkant van de Middenweg, tegen de Oosterringdijk, werd in 1696 de buitenplaats Zorgvliet (afb. 5, 6, 7) gesticht door de Amsterdamse koopman, schepen en heemraad van de Watergraafsmeer Johannes Jacobsz. van Riedt.¹⁶ Na zijn dood kwam het buiten in bezit van zijn schoonzoon, de Amsterdamse papierfabrikant en handelaar Gilles van Hoven (1683-1753). Hij woonde op de Herengracht en was ook schepen en heemraad van de Watergraafsmeer. De naam veranderde hij in Sorgwijk (afb. 8). Na Van Hovens dood in 1753 waren de eigenaars achtereenvolgens Justus de Veer, Daniel Jacob Bierens, Adam Hakman en als laatste George Severijn tot 1819. In 1820 werd gesproken over de 'gewesene hofstede Sorgwijk' die gesloopt was voor de verbreding van de Middenweg.¹⁷ Opvallend is dat op de kaart van Mol uit 1770 de naam Zorgvliet weer vermeld werd. Mogelijk is door een van de eigenaren opnieuw de oude naam gebruikt, maar waarschijnlijker lijkt dat de naam ten onrechte van de kaart van Visscher is gecopieerd. Op het perceel van Sorgwijk is vervolgens hoeve de Meerhoek gebouwd (afb. 9), die in de jaren 70 van de 20ste-eeuw gesloopt is voor de aanleg van de ringweg A10.

¹⁶ Bertram 2005, 397; Kruijzinga 1948, 39, 100, 153, 309, Kruijzinga 1979, 42, 75, 77

¹⁷ Kruijzinga 1979, 77

8 De Middenweg met rechts de buitenplaats Zorgwijk, gezien vanaf de Harteveldsebrug naar de stad, met in de verte de toren van de Oude Kerk. (ets Daniel Stopendaal 1725, SAA)

9 Hoeve De Meerhoek ca 1928 (foto SAA)

De Peerel / Voorland

Naast Zorvliet/Zorgwijk lag op kavel 51 een buiten dat op de kaart van Visscher (afb. 5) De Peerel wordt genoemd en later op de kaart van Mol (afb. 7) Voorland. Buitenplaats De Peerel werd in 1692 gebouwd door Eduard Emtinck, assuradeur en handelaar op Frankrijk en Spanje. In 1723 verkocht hij De Peerel aan Gillis van Hoven, ook eigenaar van het naastgelegen Zorgwijk (zie boven). In 1785 werd De Peerel gekocht door Pieter van Winter (1745-1807), sinds 1784 ook eigenaar van het eveneens op kavel 51 gelegen buiten Voorland (afb. 6 en 7).¹⁸ De Winter voegde Voorland en De Peerel samen en noemde het hele terrein Voorland. Door een laan over kavel 51 werd Voorland verbonden met de Middenweg. Vanaf 1786 werd op het terrein een grote landschapstuin aangelegd door tuinarchitect Johann Georg Michael (1738-1800). In 1786 werd betaald voor het verplaatsen (waarvandaan is onbekend) van een koepel naar Voorland (afb. 11).¹⁹

¹⁸ Dit Voorland werd in 1934 afgebroken voor het inmiddels weer verdwenen Ajax-stadion

¹⁹ Bertram 2005, 351; Kruizinga 1948, 149, 309; Kruizinga 1979, 72-75

10 Voorland met de in 1786 aangelegde landschapstuin (prent Hermanus Numan 1794, SAA)

11 De koepel van het buiten Voorland aan de Ringdijk (prent Hermanus Numan 1794, SAA)

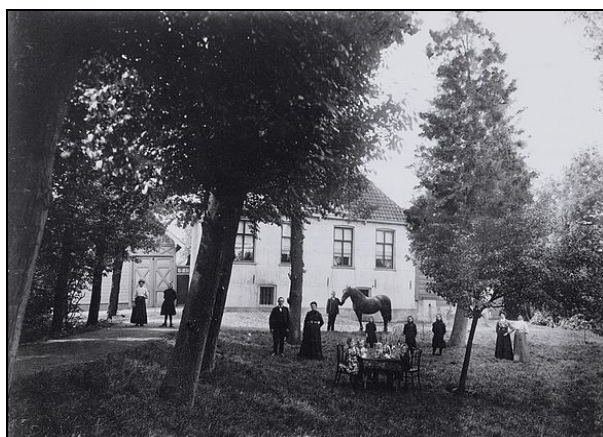
12 Boerderij Voorland (foto coll. S. van Blokland)

Op 19de-eeuwse en latere kaarten staat iets noordelijker aan de Ringdijk op kavel 49, waar op de kaarten van Visscher, Van den Berge en Mol naamloze bebouwing wordt weergegeven, een derde buitenplaats Voorland (afb. 12 en 13). Het betreft een boerderij met een in vakwerk opgetrokken schuur. De boerderij is tot in de jaren 80 van de 20ste-eeuw bewoond en werd vervolgens afgebroken voor de aanleg van de ringweg A10.²⁰

De Waterhond

Ter plaatse van Hoeve De Waterhond, op kavel 47 aan de Ringdijk ten noorden van boerderij Voorland, staats ralop de kaart van Visscher (afb. 5) bebouwing aangegeven. De hoeve was in 1756 eigendom van Willem Hooft (1724-1803), heemraad en dijkgraaf van Nieuwer Amstel. Ook deze boerderij werd in de jaren 80 van de 20ste-eeuw afgebroken voor de aanleg van de A10.²¹

²⁰ Kruizinga 1979, 76-77; www.vervlogentijden.nl

²¹ Kruizinga 1948, 154, 309; Kruizinga 1979, 77-78

Voorheen/ Dijkzigt/ Oostenrijk

Hoeve Voorheen lag aan de oostzijde van de Kruislaan tegen de Oosterringdijk op kavel 38. De in oorsprong 18de-eeuwse hoeve komt voor in een notariële acte uit 1849 waarin Wilhelmina Cornelia Dedel, na het overlijden van haar man jonkheer Hendrik Backer, de boerderijen Voorheen en Landlust verkocht aan Hendrik van den Broeke, dijkgraaf van de Watergraafsmeer. De hoeve werd met bijbehorend land in 1963 aan de Universiteit van Amsterdam verkocht en vervolgens in 1973 afgebroken.²²

15 Hoeve Voorheen in 1929 (foto SAA)

Reigersburg

Aan de Kruislaan lag ten zuiden van hoeve Voorheen op kavel 40 het buiten Reigersburg.²³ Omstreeks 1650 werd deze hofstede gebouwd als eenvoudige boerderij. In 1662 verkocht de eigenaar Joan Pronk de boerderij aan Zacharius Conradi Gramshuysen. Toen in 1670 François de Vicq (1646-1707), dijkgraaf, baljuw en later hoofdingeland van de Watergraafsmeer en burgemeester van Amsterdam, eigenaar werd van het terrein, maakte hij er een statige buitenplaats van. 's Winters woonde hij op de Herengracht 476, 's zomers op Reigersburg. Deze buitenplaats overleefde, samen met het rechthuis, als enige twee gebouwen de overstroming van de polder in 1672.

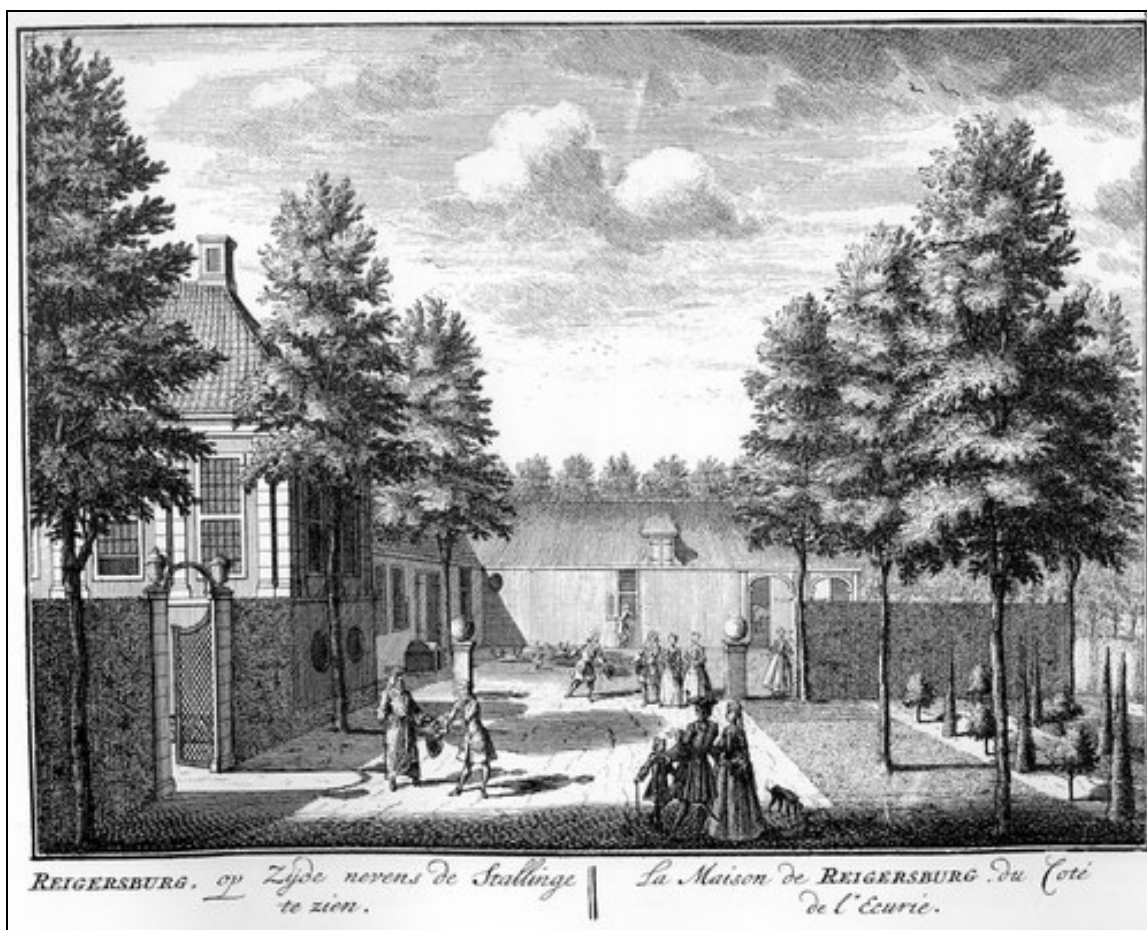
Via Petronella de Vicq, dochter van François de Vicq, werd haar echtgenoot mr. Balthazar Scott (1672-1747) eigenaar van de buitenplaats. In 1737 verkocht hij de buitenplaats aan Gerrit Corver (1690-1756), burgemeester van Amsterdam. Na zijn dood erfde zijn dochter Maria Margaretha de buitenplaats Reigersburg, die hem op haar beurt naliet aan haar zoon Gerrit Corver Hooft. De laatste ontving nog in 1805 belastingaanslagen voor huis en grond: na dat jaar zou het buiten zijn gesloopt.²⁴ Volgens Kruizinga echter was er reeds in 1800 nog slechts sprake van 'de grond van de gewezen hofstede Reigersburg'.²⁵

²² Kruizinga 1979, 37; Kruizinga 2002, 1197; Sander 1970, 58

²³ Bertram 2005, 258; Kruizinga 1948, 91-98, 305; Kruizinga 1979, 17, 31-34, 131, 137; Sander 1970, 57-61

²⁴ Sander 1970, 61

²⁵ Kruizinga 1979, 34

16 Reigersburg, huis en koetshuis (ets Daniel Stopendaal 1725)

Landlust/Anna Hoeve

De hoeve of het buiten aan de Kruislaan op kavel 41 heeft op de kaart van Mol uit 1770 reeds de naam Landlust (afb. 7). In 1719 verkocht de toenmalige eigenaar Floris Bontekoning de hoeve aan Balthazar Scott (1672-1747), de eigenaar van Reigersburg (zie boven). Hierna was Gerrit Corver (1690-1756), burgemeester van Amsterdam, eigenaar en vervolgens bleef Landlust geruime tijd in de familie. Van 1853 tot 1963 was de familie Siepman van den Berg eigenaar van de hoeve die zij in 1853 Anna Hoeve noemde. In 1900 werd de Anna Hoeve door de familie van den Berg en de pachter C. Verschuur zo grondig verbouwd dat in feite van nieuwbouw sprake was. In 1963 werd de hoeve aan de Universiteit van Amsterdam verkocht.²⁶ De laatste pachters, de familie Oostenrijk hebben nog tot 1994 op de hoeve gewoond.²⁷ Na enige jaren van verval en bewoning door een kraakwacht wordt de hoeve nu gerestaureerd.²⁸

²⁶ Bertram 2005, 169; Kruizinga 1978, 34-36

²⁷ Kreukels 2010, 14

²⁸ Kruizinga 2002, 68 en 993 meldt ten onrechte dat de hoeve gesloopt is.

17 Anna Hoeve, voor 1973 (foto SAA)

Winterbouw

De hofstede Winterbouw, gelegen tegen de Oosterringdijk op kavel 37, komt al voor op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 5). Van 1760 tot 1775 was Pieter van der Meulen, penningmeester van de Watergraafsmeer de eigenaar, daarna Hermanus Metterop, schepen en heemraad van de Watergraafsmeer.²⁹ Winterbouw is na 1980 gesloopt.

Meerwerf

De hofstede Meerwerf op kavel 35 aan de Oosterringdijk komt al voor op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 5) en, met naam, op de kaart van Mol uit 1770 (afb. 7). Meerwerf is waarschijnlijk rond 1700 gebouwd door Jean Gasquet en is in 1806 voor de sloop verkocht door Jan Gerrit Waterhof.³⁰

3.3.2 De aanleg van het Sciencepark

Begin 19de eeuw waren bijna alle buitens afgebroken. De grond werd opnieuw verkaveld en als bouwgrond verkocht. Boerderijen als boerderij Voorland, de Waterhond, Voorheen, Landlust, en Winterbouw bleven bestaan. Gedurende de rest van de 19de eeuw hield het plangebied zijn agrarische bestemming en veranderde er weinig. Wel kwam vanaf 1843 door het westen van de Watergraafsmeer de spoorlijn Amsterdam – Utrecht, de Rhijnspoorweg, te lopen. Pas in de tweede helft van de 20ste eeuw kwam in het plangebied het proces van verstedelijking op gang met het begin de aanleg van het universiteitscomplex, nu het Sciencepark geheten.

²⁹ Kruizinga 1948, 154

³⁰ Bertram 2005, 195, Kruizinga 1948, 154, 309

18 Het nieuwe dierfysiologisch laboratorium van de UvA in 1972

Na de koop in 1963 van de boerderijen Voorheen en Anna Hoeve met 36 hectare grond begon de universiteit met de bouw van verschillende laboratoria, o.a. NikHef (kernfysica), CWI (wiskunde), Sara (rekenkunde), FOM (atoom- en molecuulfysica) en dierfysiologie.³¹ In 1992 is de aanleg begonnen van het huidige Sciencepark. Als eerste ontstond het bedrijvencentrum Matrix 1, een verzameling innovatieve startende bedrijven, die een relatie hebben met een aantal onderzoeksinstituten en de universiteit van Amsterdam. Het Sciencepark telt vier partners: de gemeente, de universiteit, de Rabobank en NWO. In 1995 begon de ontwikkeling van een tweede centrum dat in 1998 open ging. Inmiddels is Matrix 5 geopend. Het park zal moeten uitgroeien tot een gebied waar ook de bètafaculteiten van de UvA gevestigd zullen worden.³²

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Wel zijn in en rond het plangebied enkele waarnemingen gedaan en is één archeologisch onderzoek uitgevoerd. De vondsten en structuren die op deze vindplaatsen werden gedocumenteerd vormen een graadmeter voor het archeologisch potentieel van het plangebied. De desbetreffende vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

Kruislaan (WAT 2)

Binnen het plangebied is bij het ompitten van een weiland behorende tot het terrein van het voormalige Reigersburg (zie hierboven 3.2.1) een afvalput aangetroffen met 17de en 18de-eeuws materiaal.³³

Kruislaan (WAT 3)

Tijdens het gereedmaken van het terrein tussen het Robert Kochplantsoen en de Maxwellstraat (voorheen resp. de Meerlaan en Dwarstogt) is door een particulier enkele waarnemingen gedaan. Zo wordt melding gemaakt van basementen van (mogelijk) toegangspoorten behorende tot

³¹ Kreukels 2010, 14

³² Kruizinga 2002, 990

³³ Sander 1970, 61; Kruizinga 1979, 137

voormalige buitenplaatsen. Daarnaast ook palenrijen, resten van pompen en putten. Het vondstmateriaal betrof kolfballen, vele soorten aardewerk, wijnflessen, oesterschelpen en pijpen³⁴

Kruislaan (WAT 4)

Op de hoek van de Kruislaan-Weesperzijde lag vroeger de buitenplaats van Willem van Schie, Het Claaverblad geheten. Door een particulier zijn hier achttiende-eeuwse tegels, plavuizen, een siersteen uit een schouw, aardewerk en een gave, platte, groene reisfles gevonden.³⁵

Middenweg (FKD)

Ten oosten van het buiten Frankendael zijn restanten van mogelijk een bijgebouw of tuinhuis aangetroffen.

Middenweg (FKD1)

Gedurende een archeologisch onderzoek door BMA in 2003 is enkele tientallen meters achter het buiten Frankendael een lichte stenen fundering aangetroffen. Het betrof een 18de-eeuwse geometrisch vormgegeven glazen plantenkas of orangerie. Het bouwwerk is tussen ca 1800 en 1825 gesloopt.³⁶

Weesperzijde (WPZ1)

Bij graafwerkzaamheden aan de Weesperzijde in 1933 is een grote hoeveelheid vondstmateriaal, afkomstig uit de Ringdijk, door een particulier verzameld. Het vondstmateriaal bestond uit aardewerk, pijpfragmenten, fragmenten van pijpvaardens beeldjes, glasfragmenten, kinderspeelgoed en voorwerpen van been en ivoor, zoals mesheften en knoppen van wandelstokken. Het materiaal kan gedateerd worden in de 17de en 18de eeuw.³⁷

³⁴ Kruizinga 1979, 134-135

³⁵ Kruizinga 1979, 135

³⁶ Gawronski 2004, 13-14

³⁷ Rust 1947, 53-58

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Sciencepark materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met het gebruik van de Watergraafsmerepolder Polder vanaf de 17de eeuw tot de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Wat de bodemopbouw van het plangebied betreft, moet er op grond van het feit dat de huidige maaiveldhoogte gelijk is aan het oorspronkelijke polderpeil in de Watergraafmeer Polder van ca. 5,50 m ÷ NAP.³⁸ vanuit gegaan worden dat eventuele archeologische sporen of vondsten zeer dicht onder het huidige maaiveld liggen. De kans is groot dat de archeologische kwaliteit van de ondergrond in het bebouwde deel van het plangebied is aangetast als gevolg van bouwwerkzaamheden ten behoeve van de huidige bebouwing.

Archeologische verwachtingszone op basis van cultuurhistorische informatie

Het plangebied is verdeeld in vijf verwachtingszones:

Begrenzing plangebied

Zone A: Buitenplaatsen

Archeologische verwachting: hoog.

Betreft de zone van buitenplaatsen en/of hoeves langs de Ringdijk en aan de Kruislaan. De materiële neerslag betreft sporen zoals ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afvallagen. Dergelijke sporen hebben een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang.

Zone B: Moestuinen

Archeologische verwachting: laag.

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 17de eeuw. De materiële neerslag van bewoning en landgebruik van de 17de eeuw tot en met de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding.

Zone C: Molenwetering Watergraafmeer

Archeologische verwachting: laag.

De materiële neerslag betreft losse vondsten en afval: in de wetering gegooide of verloren voorwerpen. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding.

Zone D: Polder Watergraafmeer

Archeologische verwachting: laag.

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik van de inpoldering tot het gebruik als stedelijk gebied in de loop van de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding.

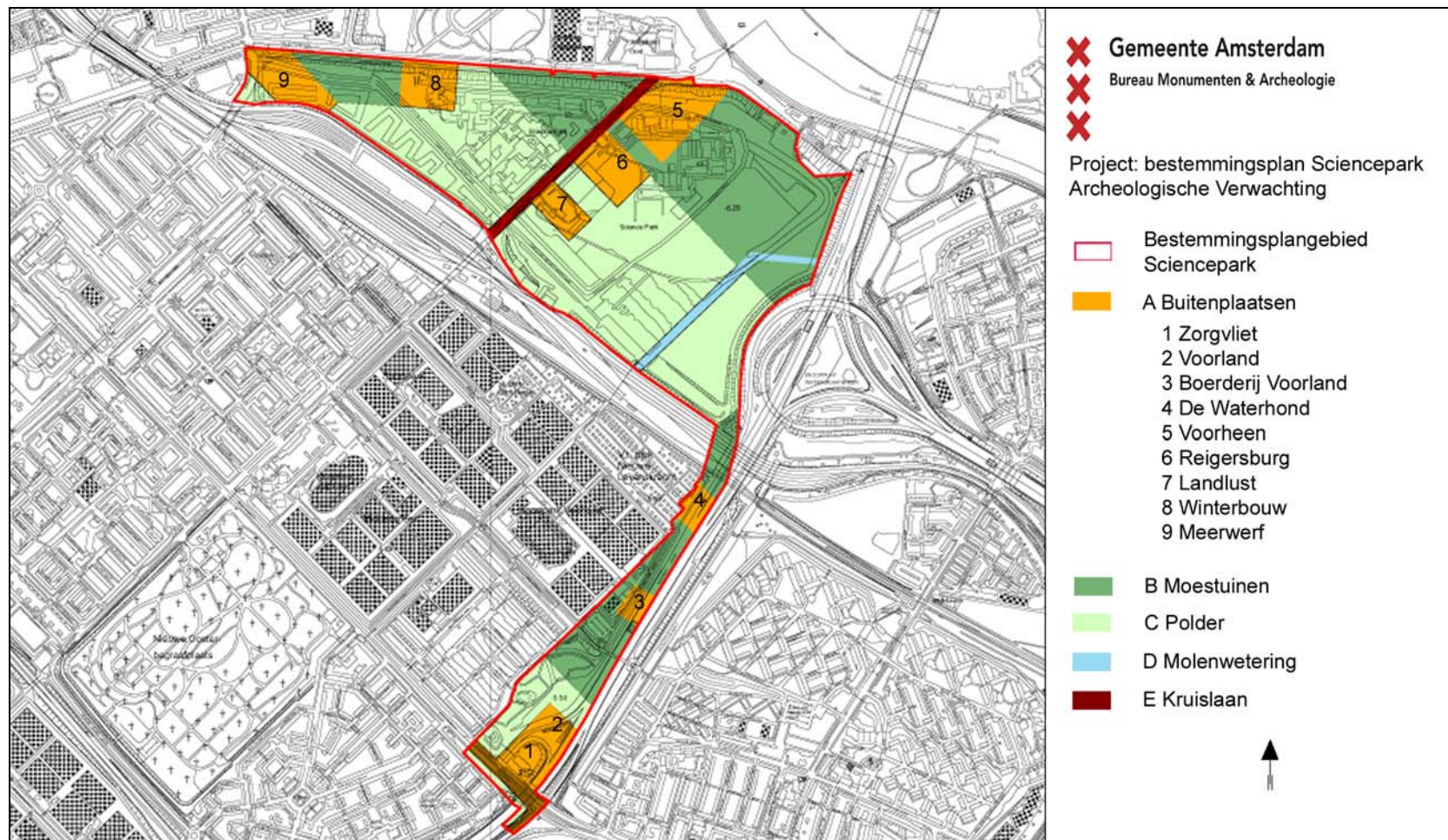

Zone E: Kruislaan

Archeologische verwachting: laag.

Deel van de 17de-eeuwse weg van lokaal belang. De materiële neerslag betreft losse vondsten, afval en sporen van de wegstructuur. Dergelijke sporen hebben een geringe onderlinge samenhang en een wijde verspreiding.

³⁸ Dienst der Publieke Werken 1967, 290-294

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Sciencepark is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen (appendix: beleidsvarianten)

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

Begrenzing plangebied

Beleidscategorie 3 bij hoge verwachting (verwachtingszone A)

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.

Beleidscategorie 12 bij lage verwachting (verwachtingszones B, C, D, E)

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.

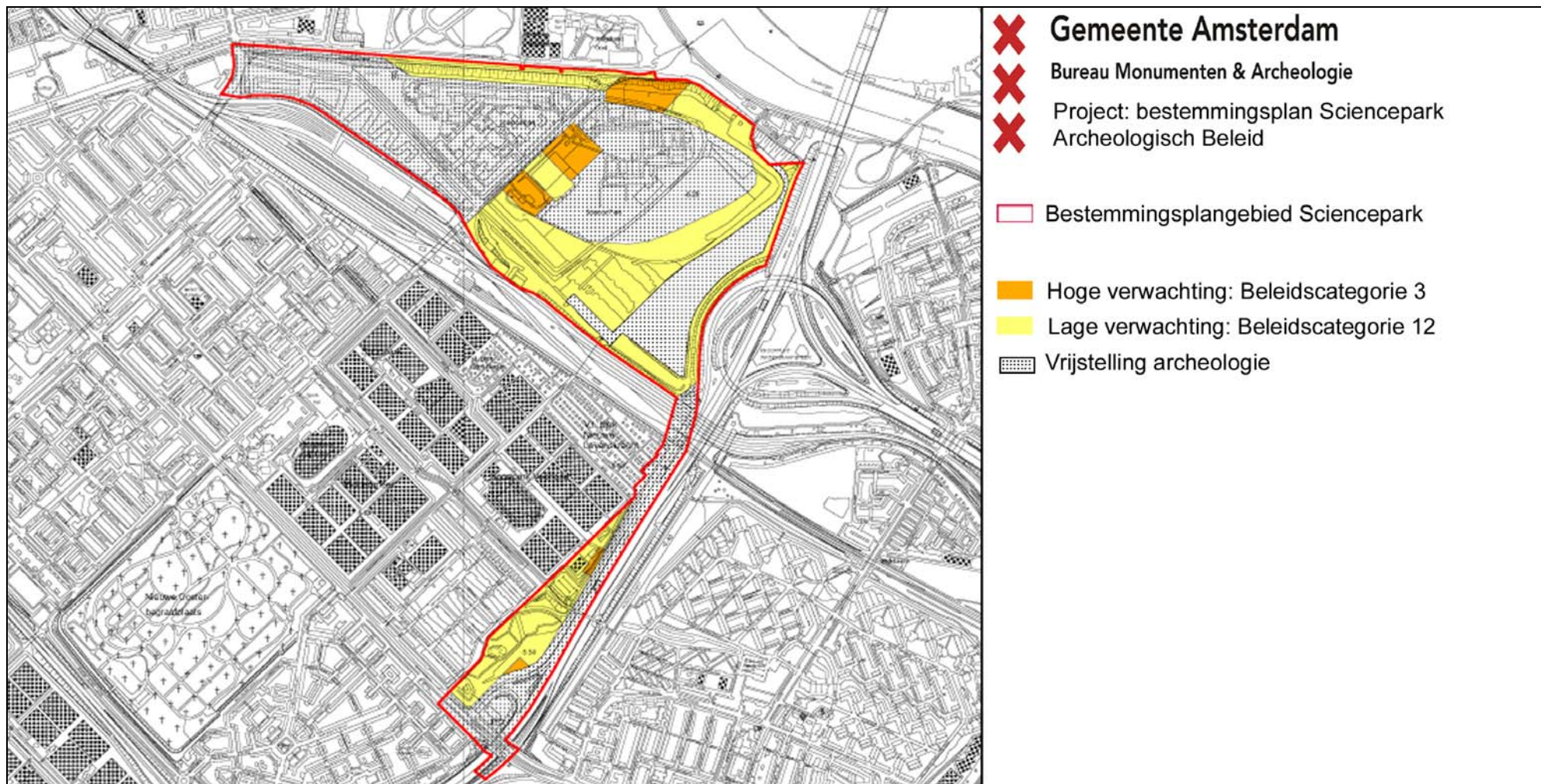

Beleidscategorie 13: negatieve verwachting: (sub)recente verstoring (verwachtingszones B, C, D, E)

Voor deze delen van het plangebied geldt een negatieve verwachting, vanwege de hoge mate van verstoring. Daarmee zijn deze delen van het plangebied vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van archeologisch veldonderzoek, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch veldonderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Sciencepark. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen een zone met een hoge archeologische verwachting, een zone met een lage archeologische verwachting en een zone zonder verwachting.

Voor de beleidszone met een hoge archeologische verwachting (**verwachtingszone A**) geldt een uitzondering van archeologisch veldwerk bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.

Voor de beleidszone met een lage archeologische verwachting (**verwachtingszones B, C, D en E**) geldt een uitzondering van archeologisch veldwerk bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.

Voor de beleidszone zonder archeologische verwachting (**verwachtingszones A, B, C, D en E**) geldt vrijstelling van verdere archeologische maatregelen.

Let wel: lage verwachting betekent niet dat geen archeologische resten aanwezig kunnen zijn. Bij het opstellen van het bestemmingsplan Sciencepark dienen daarom zowel de zone met een hoge als de zones met een lage archeologische verwachting met een dubbelbestemming op de plankaart te worden weergegeven. In de bijbehorende bestemmingsplanregels kunnen bovenstaande beleidscategorieën worden verwerkt (zie hoofdstuk 5).

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS): <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

Stadsarchief Amsterdam (SAA): <http://beeldbank.amsterdam.nl/>

Stichting Militair Erfgoed Groot-Amsterdam: www.stichting-mega.nl

Literatuur

Bertram, C. *Noord-Hollands Arcadia*, Alphen aan den Rijn, 2005.

BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie* Amsterdam 2005-2010, Amsterdam 2005.

Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief* 12/2 (2008), 13-18.

Gawronski, J.: 'Middenweg (Frankendael)', *Holland, Archeologische Kroniek* 2003, 2004, 13-14.

Hendriksen, A: *Watergraafsmeer. Binnenzee, polder, lustoord, stadsdeel*, Amsterdam., 1998.

Hoek Ostende, J.H. van den, 'poldermolens rond Amsterdam', *Amstelodamum*, Jb 70, 1978, 360-390.

Kruizinga, J.H.: *Watergraafsmeer. Eens een parel aan de kroon van Amsterdam*. Amsterdam, 1948.

Kruizinga, J.H.: *350 jaar Watergraafsmeer*, Amsterdam/Alphen a/d Rijn, 1979.

Kreukels, K., 'Kraamkamer van het Science Park', *Folia* 63/32, 2010, 14-17.

Kruizinga, J., *Het XYZ van Amsterdam*, Amsterdam, 2002.

Provincie Noord-Holland, *Cultuur Verbindt. Cultuurnota 2005-2008 Provincie Noord-Holland*, Haarlem 2004.

Rust, W.J., Vondsten aan de Weesperzijde te Amsterdam in 1933, in: *Bulletin KNOB* 51, 53-58, Amsterdam 1947.

Sander, C.A.L., 'Oude bewoners van de Watergraafsmeer', *Ons Amsterdam* 22/2, 1970, 57-61.

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/ Antwerpen 1993.

Veerkamp, J.A.G., *Inventarisatie archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuidlijn*, Amsterdam 1997, 10-31.

Afmelding:

Archiscode: 31157

datum 04-06-2010

Controle proces en waardestelling
Voor akkoord

Prof. dr. J. Gawronski
datum

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J. Gawronski

Appendix: beleidsvarianten

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van dertien varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenveld zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 1,00 m onder maaiveld.
- 8: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- 9: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².
- 11: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 4,00 m ÷ NAP.
- 12: Gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische met een uitzondering voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezige verstoringen bekend zijn.

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 10-040

Datum: 04-06-2010
Status: definitief
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: dr. J. Euwe
Cartografie: R. Tousain, S. J. IJzerman, dr. J. Euwe

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2010
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.